

ХОНАДОНЛАРДА ДЕХҚОНЧИЛИКНИ БИОЛОГИЯЛАШТИРИШ - ДАВР ТАЛАБИ

Аннотация: мазкур мақолада чорва ва парранда боқиш, уни озиклантиришда томорканинг аҳамияти, чорва ҳамда парранда чиқиндиларини ерга қўллаш, экинларни тўғри жойлаштириш баён этилган.

Калит сўзлар: алмашлаб боқиш, NDVI таҳлили, сифат кўрсаткичлари, масофадан зондлаш, иқлим ўзгариши.

Аннотация: в данной статье представлена информация о современных методах выпаса (обмена) скота, а также о качестве и количестве пастбищных земель, организации дистанционного контроля за определением площадей выпаса и важности выпаса.

Ключевые слова: пастбищеоборот, анализ NDVI, показатели качества, дистанционное зондирование, изменение климата.

Annotation: this article provides information on the modern methods of grazing (exchange) of livestock and the quality and quantity of pasture lands, the organization of remote control over the determination of grazing areas, and the importance of grazing.

Key words: grazing, NDVI analysis, quality indicators, remote sensing, climate change.

Хонадонларда барқарор озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришнинг кафолатли, экологик соф ва самарали усули деҳқончилик билан чорвачиликнинг бир-бирлари билан уйғунлаштирилган тизимини ташкил этишдан иборат бўлмоғи керак.

Агар 10 сотих экин майдони бўлган хонадонда битта соғин сигиру бузоқ бўлса гўнги, пешоби ва ем-хашак қолдиқлари пайкални ўғитлаш учун етарлидир. Чунки ҳар бир соғин сигир бузоғи билан ҳар куни камида 10 кг гўнг, пешоб ва ем-хашак қолдиқлари чиқаради ва шунинг ўзи бир йилда камида 3-4 тоннагача органик чиқиндилар йиғилди демакдир.

Ховлида сигири, қўй, эчки, паррандалар боқилса, уларнинг чиқиндиси қўланса ҳиди билан чивин ва бошқа ҳашаротларни кўпайтириши, ҳавони бузиши мумкин. Шу боис, махсус хандақлар қазиб, унга чиқиндиларни чиритиш орқали биоғумус тайёрлашни йўлга қўймоқ зарур. Агар 10 сотихлик томорқага ҳар йили 3-4 тоннадан чиритилган гўнг (биоғумус) қўлланилса, минерал ўғитларни қўллашга ҳолат қолмайди.

Чиритилган гўнг (биоғумус) шунчалик бойки, унда Д.Н. Менделеев даврий тизимидаги деярли барча элементлар мавжуддир. Энг муҳими чиритилган гўнг (биоғумус) таркибида шундай физиологик фаол модда борки, у фақатгина ошқозон ости безлари воситасидагина синтез бўлиб гўнг билан бирга ажралиб чиқади. Бундай гўнглари чиритилиб қўлланилганда экинларнинг ўсиши, ривожланиши, ҳосилдорлиги ва ҳосил сифатининг кескин ошиши билан бирга тупроқдаги фойдали микроорганизмлар фаоллигини кескин ошириши ҳисобига тупроқнинг табиий унумдорлигини кўтарди.

Бундай технология хонадон соҳиблари иш самардорлигини 2-3 ҳиссагача оширади. Хонадонларда гўнг ва бошқа органик қолдиқларни чиритиб биоғумусга айлантириш қуйидаги тартибда амалга оширилади. Молхона ёнида иккита ҳар бирига камида 4-5 тоннагача гўнг ва бошқа органик қолдиқлар йиғадиган хандақлар қазинг. Хандақлар ҳажмига мос қилиб қалинроқ плёнкалардан намлик ва ҳаво ўтмайдиган мослама ясанг. Ясалган плёнка мослама хандақ юзасини (қўланса ҳидлар ташқарига чиқмайдиган) ёпиши ҳам керак. Унутманг, хандаққа ташланган қолдиқлар 50-60 см қалинликда бўлгач, унинг устига 15-20 см қалинликда тупроқ ташланг ва яна чиқинди ташлашда давом этинг. Шу тариқа пешоб ва сув билан яхшилаб аралаштириб бўтқа ҳолига келтирилган аралашма плёнка мослама билан ҳаво ўтмайдиган қилиб ёпилади, усти тупроқ билан 50-60 см қалинликда кўмилади, яхшилаб зичлаштирилади.

Натижада хандақда анаэроб (кислородсиз) шароит юзага келади, чиришдан кейин +70° градусгача иссиқлик энергияси ҳосил бўлади, органик қолдиқлар таркибидаги бегона ўтлар уруғлари, касаллик ва ҳашаротлар, захарли ва зарарли моддалар чириб зарарсиз ҳолатга ўтади. Хандақларда чириш жараёни 4-6 ойгача давом этиши мумкин.

Хонадонларда экинларни алмашлаб экиш тизимини ташкил этиш.

Бир йиллик қисқа ротацияли (қисқа муддатли) алмашлаб экиш тизимини жорий этинг. Биринчи навбатда тупроқнинг табиий унумдорлигини оширадиган дуккакли дон экинларидан фойдаланинг. Эрта баҳорда жўяқлар устига ҳашаки лавлаги уруғини ташлаб, устидан помидор, бодринг ва бошқа экинлар экилиб парваришланса, 10 сотих ердан кузда камида 5 тонна ҳашаки лавлаги илдиз мевасини олиш, шу тариқа тўйимли озуқа тайёрлаш мумкин. Дуккакли дон экинлари бошқа экинлар билан аралаштирилиб экилганда юқори сифатли дуккакли дон маҳсулоти етиштириш, тупроқнинг табиий (биологик) азотга бойитиш имкони яратилади.

Шундай экинлар мавжудки, бири шўр ерда ҳам юқори ҳосил бера (жухори), иккинчиси намлик етишмаганида ҳам талаблар даражасида ҳосил (тариқ) беради. Учинчи гуруҳдаги экинлар, масалан горох, вика, жавдар ва бошқалар қиш олтидан тўқсонбости усулида экилса, ҳар қандай қишқи совуқларга ҳам чидай олади. Хонадонларда алмашлаб экиш тизими хонадонлар эҳтиёжларидан келиб чиқилгани ҳолда тузилиши керак. Агарда томорқа эгаси сигир боқса ҳашаки лавлаги, паррандачилик билан шуғулланса, бир йилда бир неча марта тариқ экиши мумкин ва ҳоказо.

Эътиборли жиҳат шундаки, экинлар бир-бирини озиклантиради. Чунки, ҳар хил экинлар ҳар хил меъёрда хилма-хил озикланиб тупроққа ҳам хилма-хил моддаларни илдизлари орқали ажратиб чиқаради. Бундай моддалар илдизлари атрофидаги ризосфера бактериялари учун тайёр озуқа демакдир. Албатта шу ҳолатнинг ўзиёқ тупроқ унумдорлигини оширишга хизмат қилади.

Минерал ўғитлар қўллаш эса аввало қиммат, устига устак минерал ўғитлардан фойдаланиш меъёрлари ва нисбатлари бузилганда биринчи навбатда илдизлар атрофларида яшовчи фойдали ризосфера бактериялари фаоллигини кескин пасайтириб юборади. Бу эса пировардида тупроқни “майиб” қилади. Шу боис томорқа эгаси биз назарда тутган тавсияларга амал қилган ҳолда экологик тоза ва органик маҳсулотлар тайёрлаш йўлидан борса билингки, кичик бир томорқа ҳўжалигидан йилига икки-уч карра мўл ва сифатли ҳосил кўтариш имконига эга бўлади.

И. ИРНАЗАРОВ,

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти.